

Борис Попиванов

Политбарометър

*Година 26, брой 4
Юли-август*

Издател

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Жак Папаро | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
bulgaria.fes.de

Контакт:
office.sofia@fes.de

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

Мненията, изразени в тази публикация, принадлежат на автора/ авторите и не отразяват непременно позицията на Фондация Фридрих Еберт.

Повече информация по темата ще намерите тук:
[➤ bulgaria.fes.de](http://bulgaria.fes.de)

Година 26, брой 4
Юли-август

Политбарометър

Съдържание

1. Външнополитическа динамика	3
2. Развитие на политическата ситуация	5
3. Състояние на партийната система	7
4. Прогресивният политически и обществен дневен ред	10
5. Основни изводи, прогнози и препоръки	11

1.

Външнополитическа динамика

Още от първите дни на новия кабинет на „Прогресивна България“ се провежда външна политика, лишена от еднозначност и едноизмерност. Управляващите измислиха понятието „многовекторна външна политика“, за да обозначат своята претенция да защитават „националния интерес“ на международната сцена. Опозицията, обратно, заговори за „шизофрения във външната политика“, за да разкритикува онава, което тя нарича хаотичност и непредсказуемост.

Руско-украинският конфликт. Развитието на войната в Украйна през лятото доведе до активизация на онзи международен формат, получил наименованието „коалиция на желаещите“ и основно насочен към предоставяне на военна помощ за Киев. Инициативата за разгръщане на противоразчетна отбрана в защита на Европа и Украйна даде повод на българския премиер Румен Радев да отклони, по време на визита в Париж, българското участие. Това бе в съзвучие и с досегашните му изявления. По същото време, обаче, външният министър Велислава Петрова-Чамова се включи в Киев в срещата на върха Украйна-Югоизточна Европа, завършила с обща декларация в защита на страната, включително и с оръжие. Това предизвика спорове коя всъщност е българската позиция. И макар както Радев, така и Петрова-Чамова да подчертаха, че Киевската декларация няма обвързващ характер, а български подпис под нея няма, остана въпросът защо българската представителка поне не е формулирала несъгласията на София на форума. Създаде се впечатление за двусмислие, влязло в ползрението и на глобалните медии. Последващите официални действия и послания на София не го разрешиха. Така например, България не изпрати свой високоставен пратеник на честванията на Деня на независимостта на Украйна, което стимулира опозиционните обвинения в самоизолация от Европа. Критиците на украинската кауза, на свой ред, видяха повод за недоволство във факта, че президентът Илияна Йотова все пак е изпратила поздравителен адрес до украинския си колега Володимир Зеленски, но не е направила същото до руския президент Владимир Путин през юни във връзка с националния празник на Русия. Седмици след като премиерът Радев решително обяви, че България няма през тази година достатъчно възможности, за да подпомага Украйна финансово, той се срещна със Зеленски на Срещата на върха на НАТО в Анкара и съобщи, че финансова подкрепа ще има, стига тя да не се отразява на социалните разходи. Към всичко това следва да добавим и встъпването в длъжност на новия български посланик в Киев Златин Кръстев, говорил пред Зеленски за „суверенна и териториално цяла Украйна, поела своя път към ЕС“. Вярно е, че такава е неизменната българска гледна точка през всичките години на войната, но е вярно също, че след изборите от 19 април новите български управляващи не я бяха припомняли.

Друг пример за политиката на нюанси са българските позиции по войната в Украйна в общата европейска рамка. България подкрепи поредния 21-и пакет санкции на ЕС срещу Русия, но още през юни беше изразила резерви спрямо включването на три лица в този пакет – руския патриарх Кирил, съсобственика на „Лукойл“ Вагит Алекперов и бизнесмена Искандар Махмудов. В крайна сметка, институциите на ЕС удовлетвори и трите български възражения, като специално това за патриарха срещна и предварителната подкрепа на Италия. Така отново се получи внушението, че София не саботира общата европейска политика, но не я одобрява автоматично.

Възможен е и още един пример. Настъпи инцидент с дрон, който се взриви в българската част на Добруджа до румънската граница и в близост до критична инфраструктура. Разследването показва, че дронът е украински. Привикана за обяснения в българското Министерство на външните работи бе и украинската посланичка Олеся Илашчук. От една страна, институциите, включително премиерът Радев и военният министър Димитър Стоянов, изтъкнаха нееднократно, че инцидентът не е умишлен и че няма да се отрази на двустранните отношения. От друга страна, самият факт на привикване на Илашчук е показателен за по-дистанцирано поведение, без прецедент засега, и кореспондира с по-късните изявления на Стоянов, че е отправено запитване до Киев за този дрон, но оттам така и не са дали задоволителни обяснения.

Иранско-американското напрежение. Конфликтът между САЩ и Иран, който се развива на приливи и отливи от февруари т.г. насам, засяга България най-вече поради ползването на българска военна инфраструктура от американските ВВС, потенциално действащи срещу Иран.

Месеци наред фокус на този сюжет бяха американските самолети „цистерни“, базирани на летище София. През юни правителството бе взело решение, че в бъдеще те ще бъдат предислоцирани на военното летище Безмер край Ямбол, въпреки недоволството и протестите на местното население от рисковете за сигурността. В крайна сметка, кабинетът на Радев потърси за това решение най-високата легитимност в една парламентарна република, а именно акт на Народното събрание. Само че проблемът за националната сигурност и способността на управляващите да я гарантират остана на дневен ред. Иран изпрати нота до българското Външно министерство с предупреждение за самолетите, а малко по-късно влиятелният британски вестник „Файненшъл Таймс“ публикува статия, в която България бе изрично посочена като евентуална мишена на последващи ирански удари срещу американски позиции в Европа. В България се разгоря

политически скандал, който постави под съмнение капацитета на правителството да устоява на напрежения, внесени отвън. Официално София заяви, че пряка заплаха от Иран няма, външният министър Петрова-Чамова събщи, че е провела телефонен разговор с иранския си колега, за да го убеди в българската миролюбивост, а самият Радев даде изявление, според което Иран много добре разбирал, че самолетите не са предвидени за бойни действия. Успоредно с това, дори от НАТО посочиха, че са готови да реагират при заплаха за България. Вътрешно-политическата експлоатация на темата бе сериозна. Лидерът на опозиционната партия ГЕРБ Бойко Борисов опита да опровергае кабинета, като сподели, че от „австрийските служби“ има информация за

реална заплаха над страната, а лидерът на друга опозиционна партия, „Продължаваме промяната“ (ПП), Асен Василев, безпрецедентно декларира, че Радев вкарва България във война. Истината е, че колкото и драматични да са политическите демарши, те са половинчати, защото и ГЕРБ, и ПП не посмяха да гласуват в парламента срещу предислокацията на американските самолети в Безмер, очевидно за да не се конфронтират със САЩ. Така или иначе, и последвалото успокояващо съобщение на министър Стоянов, че самолетите са напуснали Безмер, и слуховете, че такива самолети тепърва пристигат на други български летища, свидетелстват, че българската външна политика е силно уязвима точно по линия на убеждението, че защитава националната сигурност.

2.

Развитие на политическата ситуация

Бюджетът на полугодieto. Народното събрание окончателно прие държавния бюджет за 2026 година, който фактически ще функционира по-малко от шест месеца. Въпреки разгорещените дискусии по първоначалния проект, внесен от Министерския съвет, основните параметри се запазиха непроменени, включително дефицита от 5,7% и максималния размер на нов публичен дълг до края на годината от 10,1 млрд. евро. По признание на самите вносителі, бюджетът „няма социален пакет“, нещо, което се мотивира с текущото състояние на публичните финанси и с тежкото наследство от предишните управления.

Будят притеснение някои решения и тенденции. Ето три примера. Разходите за образование в новия бюджет падат от 4,8% на 4,5% от БВП, като обаче планът за 2028 г. е да спаднат до 3,8%. Т.нар. замразяване на минималната работа заплата, от която зависи повишението на редица други плащания с важен социален характер, означава фиксиране като стойност в бюджета за всяка следваща година. А в сферата на трудовите права тревожна е промяната на изчисляването на трудовия стаж при договори, които не са на пълен работен ден, защото създава реални проблеми пред пенсионирането на много хора.

На първо четене бюджетът бе подкрепен от управляващата „Прогресивна България“ (ПБ) и от опозиционното Движение за права и свободи (ДПС), което обаче изтегли подкрепата си при гласуването на текстовете на второ четене след отказа на мнозинството да приеме неговите предложения. Симптоматичният пример с ДПС не променя обстоятелството, че ПБ, въпреки абсолютното си мнозинство, няма и явно не планира да търси постоянни партньорства в парламента.

Управленската програма на кабинета. Правителството на Румен Радев ознаменува 100-те дни от встъпването си в длъжност с публикуване на дългоочакваната си 4-годишна управленска програма. Като формула програмата изглежда така: деолигархизация + върховенство на закона + нов икономически модел. Деолигархизацията е нов термин, непознат в българския политически речник, и закономерно предизвика най-много дискусии и критики. И ако мнозинството настояваше, че намеренията му бележат навлизане в „нова ера“ (по думите на народния представител Слави Василев), то опозиционните партии концентрираха възраженията си върху твърденията, че в програмата има твърде много лозунги и обобщения и твърде малко ясни цели и срокове за постигането им. Специално внимание предизвикаха заявки за промени в Конституцията. Плановите са за връщане на правомощията на президента за съставяне на служебни

правителства, отнети с последните конституционни промени от 2023 г., и за записване на правото за разплащане в брой в основния закон, от една страна, и за цялостно преобразуване на ролята на Висшия съдебен съвет, от друга. Онова, което интересува и политическите партии, и медийните анализатори е, как ПБ ще успее да осигури квалифицирани мнозинства за такива промени при слабото си, поне досега, желание за диалог с останалите парламентарни сили.

Реформите на новото управление. Първите 100 дни на кабинета Радев са недостатъчни за равностойна на заявки и действията му, но вече дават определени насоки за анализ. Без претенции за изчерпателност, ето резултатите в някои сфери.

В съдебната система стартира процедурата по излъчване на парламентарната квота за Висшия съдебен съвет, като е предвидена възможността неправителствени структури да издигат имена, които после могат да бъдат припознати от парламентарните сили. Още не е ясно как ще проработи тази скрита „гражданска квота“, но тя към настоящия етап парира възраженията на опозицията. Конституира се и новата Комисия за противодействие на корупцията, която фактически бе блокирана през последните две години.

Промените в изборното законодателство отмениха ограниченията за създаване на изборителни секции извън ЕС, които по общи оценки бяха замислени да редуцират вота от Турция, и закриха зле замисления изборителен район „Чужбина“. По-съществено е, че бе възстановено изцяло машинното гласуване в секции с над 300 избиратели, факт, който бе аргументиран със стремението да се избегнат изборни манипулации и атакуван от част от опозиционните партии като източник на още по-големи потенциални манипулации. Дори лидерът на ГЕРБ Бойко Борисов се ангажира с твърдението, че машинното гласуване прави президентските избори „предрешени“.

Развитието на инвестиционния климат също породило крайно противоречиви оценки. Преговорите за замразени и отложени плащания по Плана за възстановяване и устойчивост навлязоха в решителна фаза, след като бе получено четвъртото плащане от 896 млн. евро, а вицепремиерът Атанас Пеканов анонсира амбицията за почти пълна усвояемост на петото и окончателно плащане. По тази тема се реализира рядък парламентарен консенсус, включително и по линия на утвърждаване на законодателни промени на извънредни заседания на Народното събрание. Съдбата на петото плащане все още не е напълно ясна. Аналогично, България получи първия транш по европейския отбранителен механизъм SAFE за

близо 500 млн. евро, вече не като безвъзмездна сума, а като заем, и с разпределение върху девет проекта в областта на отбраната. Амбициите на Радев в много голяма степен са насочени натам. На този фон обаче личат проблемите с отдавна проектираната инвестиция на германския концерн „Райнметал“ за завод за боеприпаси в България, която бе замразена след несъгласие на българското правителство с първоначалните условия и с аргумента за липса на финансиране. Заводът действително не е обезпечен нито със средства от държавния бюджет, нито със средства по SAFE. И макар българската страна да настоява, че споразумението е приоритетно, след втората половина на юли не се вижда развитие по него. Особен случай, също важен за премиера Радев, но по друга причина, е договорът за доставка на газ с турската компания „Боташ“. Този договор, и най-вече неустойките по него, се бе превърнал в най-сериозната мишена за критики срещу Радев през последните години, и съответно разбираемо желание на премиера бе да реши проблема. Визитата на Радев в Турция донесе новината за ревизия на договора, според която той е „замразен“ за 15 месеца напред, докато се намери подходяща форма за продължението му, и през този период България няма да плаща такси на турския си партньор. Какво точно е било решено в Турция, не бе публично оповестено. Знае се само, че турската страна говори не за корекции на зле работещ договор, а за стъпка към далеч по-широко енергийно и инфраструктурно сътрудничество. По такива причини в българското публично пространство възникнаха слухове, че отстъпката на Турция пред Радев има своята цена, и че новини като потенциалните концесии за турски фирми да сондират за газ в Черно море вместо „Шел“ и да строят автомагистрала „Черно море“ между Варна и Бургас са част от цената.

Решението за спиране на изпълнението на множество обществени поръчки е мотивирано с корупционните рискове, но и създава основателни притеснения за бъдещето на редица крупни инфраструктурни проекти. Същевременно, правителството и лично премиерът Радев нееднократно се позовават на въвеждането на нова електронна система, наречена СИГМА, която би трябвало да филтрира „рисковите“ от „нерисковите“ поръчки.

В здравната система бе анонсирана мащабна административна реформа, видимо ориентирана към централизация, и то най-вече на правомощия към изпълнителната власт. Това се отнася до регионалните здравни инспекции, но също и до редица съвети и структури, които следва да бъдат окрупнени. Противоречията по тези теми, както и във връзка с функционирането на Националната здравна каса, ескалираха до публични скандали и до оставката, в знак на несъгласие с реформата, на дългогодишния популярен национален здравен инспектор Ангел Кунчев. А в образователната сфера, освен неспиращия дебат за ползите и вредите от замисления нов учебен предмет „Религия и добродетели“, силно подкрепян от актуалния министър проф. Георги Вълчев, се стигна до амбициозна програма за отмяна на съществуващия вече две десетилетия модел на финансиране на образованието, придобил известност с формулата „парите следват ученика“, и до замяната му с все още неустановен модел

на финансиране по качество. Всичко това нямаше как да не възбуди спорове и полярни гледни точки.

Стартиращата президентска надпревара. Народното събрание определи 25 октомври за дата на (първия тур на) президентските избори, което предпоставя 22 септември за краен срок на регистрация на кандидатите за президент и вицепрезидент. Съгласно Конституцията, вотът би следвало да бъде проведен между два и три месеца преди края на мандата. Управляващите неслучайно избраха първата възможна дата. Тя им е изгодна по редица причини – все още не е навлязъл студеният сезон, свързан с по-високи битови сметки и по-голямо недоволство; опозиционните кандидати имат по-малко време за натрупване на разпознаваемост и подкрепа; така остава повече време за други действия на мнозинството, като внасянето на бюджета за 2027 г. или избора на нов Висш съдебен съвет, които могат да бъдат отложени след 1 ноември и съответно да не попаднат под знака на предизборната кампания.

Действащият президент Илияна Йотова първа обяви своята кандидатура за нов мандат. От политическа гледна точка, това бе правилен ход, защото като президент тя няма причини да бави решението си, а освен това всички останали кандидати са принудени да съобразят участието си с нея. Въпреки някои прогнози, Йотова почти незабавно получи категоричната политическа подкрепа на управляващата ПБ, както и на извънпарламентарната Българска социалистическа партия (БСП). Ето защо Йотова, освен първи, става и водещ кандидат в надпреварата. Засега тя следва традиционната практика на действащите президенти – да уплътнява официалния си публичен образ не на кандидат, а на управляващ, и същевременно да демонстрира жестове на лоялност към мнозинството, например с отказа си да наложи вето върху държавния бюджет за 2026 г.

Именно водещата позиция на Йотова отлага решенията на другите политически сили и създава, дори в самия край на август, впечатление за прекомерно изчакване. Поражда се усещането, че другите партии са заети с една много трудна за реализиране формула, да изградят единен фронт срещу Йотова и подкрепящия я министър-председател, но този фронт да бъде оглавен от техен представител. По тази причина до края на август нито една от парламентарните сили извън ПБ не е издигнала или подкрепила кандидат за президент. Кандидатурата на бившия служебен премиер Андрей Гюров, широко тиражирана като избор на демократичната общност, не бе официално потвърдена до последния ден на август. Взаимната несигурност на опозиционните формации засега работи за Йотова, но също така насърчава опити за използване на това изчакване от страна на по-малки политически субекти. Така например, без да са регистрирани, бяха издигнати кандидатурите на бившия военен министър Николай Ненчев и на бившия земеделски министър Иван Христанов, насочени очевидно към либерално-демократичните избиратели, както и на лидера на партия „Морал, единство, чест“ (МЕЧ) Радостин Василев, ориентиран към недоволните от слабите антикорупционни резултати на Радевия кабинет, и на представителя на „Народна сила“ Георги Димов, претендиращ да привлече недоволните от недостатъчно русофилската линия на същия кабинет.

3.

Състояние на партийната система

„Прогресивна България“ (ПБ). Управляващата партия все още е в ранен етап от своето изграждане, поради което, разбираемо, основните сигнали за нейните намерения идват от премиера Румен Радев и министрите. Липсва и достатъчно публична информация, за да могат да се идентифицират реалните вътрешни йерархии в ПБ. Индикациите, с които разполагаме, са предимно от най-ярките говорители на партията в парламентарната ѝ група. От тях можем да съдим, че ПБ третира своето присъствие в българската политика не просто като управление, а като нов период, представляващ отрицание на цялото досегашно статукво. Този период, окачествяван като „нова ера“ (Слави Василев) или „нов модел“ (Петър Витанов) със съответстващите му „нови морални стандарти“ (Антон Кутев), засега няма напълно изяснени параметри, освен че ще предполага дълъг във времето процес, чиято първа видима крачка е новият тип парламент, по-подреден и по-дисциплиниран от досегашните легислатури.

Енергията на ПБ е инвестирана не само в управлението, но и в ускореното формиране на партия със силни местни структури, по подобие на ГЕРБ или БСП в миналото, и за разлика от партията на Симеон II или от ПП. За изключително кратки срокове са учредени местни органи на ПБ в десетки общини, избрани са и областни координатори. Явно е, че далечният прицел са не президентските избори, а местният вот през есента на 2027 г.

ГЕРБ-СДС. С началото на новия политически сезон ГЕРБ оповести, че преминава от „конструктивна“ към „критична“ опозиция на мнозинството. В публичните си изяви формацията се придържа към тактика, позната от времената на политическата криза след 2020 г. – да изтъква своята предвидимост и системност като контрапункт на предполагаемата некомпетентност на актуалната власт. Това с особена сила личеше в дебатите по бюджета. Лидерът Бойко Борисов дори окачестви управлението като „примитивно“.

На практика ГЕРБ се насочи към ускорена вътрешна реорганизация, свързана с масова смяна на областни координатори по места, афиширана пред медиите като създаване на „правителство в сянка“. Националното събрание на партията увенча тези процеси и с промени в Изпълнителната комисия, в която влязоха част от новите координатори. Консолидацията е важен проблем за ГЕРБ в светлината на новата политическа ситуация, в която редица кметове са изкушени да предложат лоялността си на новата власт. Най-сериозно предизвикателство за ГЕРБ са президентските избори. Заради специфичния характер на самата партия нейните активи-

сти най-трудно се мобилизират за такъв тип вот, за разлика от привържениците на ПП и ДБ, които виждат в президентската институция най-ключовия за тях морален и геополитически залог. Една трета позиция на ГЕРБ на президентските избори, по подобие на местния вот в София през 2023 г., би създала внушението на траен залез. Борисов положи огромни усилия да избегне този капан. Неговата оферта за общ кандидат на десницата срещу „левицата“, представлявана от Йотова, бе последователно отхвърляна от ПП и ДБ. Дори опитите на Борисов „да разделя и владее“, изразени в обясненията, че се разбира добре с ПП, но не и с ДБ, не дадоха резултат. Междувременно и неофициално се споменаваха популярни имена, които ГЕРБ може да потърси, за да бъде президентската му номинация наистина надпартийна – на юриста проф. Даниел Вълчев, на бившия президент Петър Стоянов, на управителя на Централната банка Димитър Радев. Засега резултат няма, а последното послание на Борисов, че той не участва в „предрешени“ избори и само „на олимпийски принцип“, е индикация, че за първи път идеята за неучастие в президентски вот се обсъжда, без, разбира се, да е окончателно решена.

„Продължаваме промяната“ (ПП) и „Демократична България“ (ДБ). Разглеждаме двете формации заедно, защото те най-често изразяват сходни позиции по основните политически теми и действат съвместно на политическия терен. ПП и ДБ от самото начало на мандата са най-активната опозиция на управлението, с всекидневна честота на критиките, и с ясен стремеж да внушат, че страната се намира в политическа криза. Допълнителен, макар и не централен подтик за радикализацията им идва от избора на евродепутата Радан Кънев за председател на „Демократи за силна България“ (ДСБ), съставна част от ДБ, и съответно от амбициите му да утвърди политическата си тежест сред другите лидери на коалицията.

Най-общо казано, ПП и ДБ развиват критиките си към ПБ в няколко направления: че няма промяна, а продължение на „статуквото“ и връщане на „стария модел“, и то с неговите кадри; че властта е некомпетентна; че е склонна към тайни сделки и че дори може да бъде подозирана в корупция; и че фактически обслужва руските интереси в Европа.

Темата за връщането на стария модел не е нова. Тя бива подхранвана от хипотезите, че Радев иска да овладее олигархичната пирамида на Борисов и Пеевски и да я подчини на себе си в изграждането на авторитарна неевропейска власт. Последните примери в тази посока са два. Решението новото издание на музикалния фестивал „Евровизия“ да се

проведе в Бургас, а не в София, бе заклеено като задкулно, продиктувано от желанието да се отстрани от надпреварата неудобния столичен кмет на ПП и ДБ в полза на бургаския кмет от ГЕРБ. А инцидентът в Струмяни, при който по време на визита на Радев местна активистка бе задържана, бе представен като натиск на новото управление над свободните медии. Темата за корупцията все още стои абстрактно, без конкретика, по-често като оценка за несправяне с корупционния модел и неясни съмнения за срастване на управлението с него. Колкото до темата за некомпетентността, тя бе форсирана покрай дебатите за бюджета и всъщност открил принципни различия между ПП и ДБ. Докато ДБ настояваха за дясна политика и твърдяха, че не виждат в бюджета ограничаване и контрол на разходите, както и насърчаване на бизнеса, ПП в лицето на лидера си Асен Василев се посвети на социал-либерални критики, визиращи проекта на ПБ като „философия на евтиния труд“, при който намалява покупателната способност на населението, много пенсионери падат под линията на бедност и възникват проблеми с майчинството и социалните плащания, за да се стигне до политическото заключение, че с ниски доходи не се прави богата държава. Може би най-голяма публичност доби амбицията на ПП (по-малко) и на ДБ (повече), при дейното участие на граждански активисти и неправителствени организации, да изведе Путинова Русия като ключов рубеж за критика и да интерпретира повечето събития през летния сезон като знаци за руско влияние. Така например, в публичното пространство прозвучаха тези, че инцидентът с украинския дрон на българо-румънската граница всъщност е руска диверсия; че преминалият над българска територия за Сърбия руски противопожарен самолет реално е бил разузнавателен, изпратен да проучи базата в Безмер; че жестокото убийство на мъж от тийнейджъри в Пловдив е проява на имплантиран руски неонацизъм; че пожарът в склад на оръжеен завод на „Емко“ на бизнесмена Емилиян Гебрев е поредна руска наказателна акция; че сондажите на българското Министерство на отбраната за закупуване на изстребители МиГ-29 втора ръка от Полша са проруски саботаж на евроатлантическото превъоръжаване на българската армия; че разкритието за GPS-заглушител в столичния квартал Драгалевци, насочен към летището в София, прикрива атака срещу националната сигурност със съмнителен, но предполагаем геополитически бенефициент; и т.н. Тук не коментираме съдържателната страна на подобни предположения, а неизменното издирване на руски поръчители, съответно използването им като аргумент срещу „многовекторната външна политика“ на Радев.

Въпросът с президентската номинация на ПП и ДБ добива изострен характер. Цялата по-горе посочена антиправителствена радикализация очевидно е замислена да демонстрира още през есента, че новото мнозинство е изгубило кредита си на обществено доверие. Президентският вот е подходящ повод за това, а програмата-минимум на ПП и ДБ е второто място, което би ги утвърдило като водеща опозиция. Кандидатурите на Андрей Гюров за президент и на бившия главен секретар на Министерството на вътрешните работи Георги Кандев за вицепрезидент постепенно се открито кроиха през лятото като „висящи“, без двамата до самия

край на август да декларират своите намерения, но с очевидно набираща сили кампания. ПП и ДБ авансово заявиха подкрепа за тях, а Форумът за демократично действие, гражданска структура, натоварена с излъчване на най-добрите номинации, на практика се отказа от плановите си и призова партиите да издигнат „най-избираемия кандидат“. Отложената номинация на Гюров и Кандев вероятно е имала за цел да повиши напрежението около тяхното включване в надпреварата, но породил риска от загуба на ценно политическо време.

Движение за права и свободи (ДПС). Партията изцяло продължава линията си от 8 май насам, и това е линия на „лоялна опозиция“. Изразява се в две посоки – умерена критичност към правителството и активизация само при атаки срещу лидера Делян Пеевски. По първата посока трябва да се посочи, че ДПС е единствената парламентарна сила, която редовно гласува заедно с мнозинството на ПБ по ключови решения, например за предислокацията на американските самолети в Безмер или за първото четене на държавния бюджет за тази година. Други актове на кабинета, като замразяването на договора с „Боташ“, бяха публично приветствани. Възраженията на ДПС по политиката на ПБ предимно се изразяват в експертни анализи и предложения, без политически изводи и без нападки. Това е и причината, поради която тези възражения почти не се срещат в медиите. ДПС официално аргументира позициите си с ангажимент към държавността и с твърд евроатлантизъм. Един от елементите на този подход впрочем може да се забележи и на европейската политическа сцена, където евродепутатите от партията се вляха в политическото семейство на консерваторите. По втората линия, ДПС е обект на разнообразни атаки – от разследванията за лицата, пътували през годините с Пеевски до Дубай и проверките на службите срещу Пеевски за търговия с влияние и изнасяне на пари до уволненията и дори арестите на партийни активисти в Бургас, Шумен и други места, както и до символното решение за отнемане от ДПС на сградата на партийната им централа в София. По този фронт ДПС реагира винаги остро, включително със сезиране на международни и европейски институции, но и тук не стига до някаква крайна радикализация, не адресира премиера Радев, а фокусира критиките срещу вътрешния министър Иван Демерджиев. Остава в сила хипотезата, че всички споменати атаки се приемат от Пеевски с надеждата, че няма да се разгърнат до нещо по-голямо и че накрая Радев и ПБ ще опрат до тяхната подкрепа, което изисква политическо търпение и сигнали за готовност за „сделка“.

„Възраждане“. И тази партия от изборите и от излъчването на новото правителство поддържа предсказуема линия. Тя извежда напред яростна критика срещу всички политически инициативи на мнозинството и кабинета. „Възраждане“ опитва да минира доверието на избирателите на ПБ в техния лидер, като говори непрекъснато за неизпълнени обещания и определя новата изпълнителна власт като „пореден евроатлантически кабинет“. Ключово понятие в реториката на партията е „суверенитет“. Тезата, че ПБ ликвидира българския суверенитет, е развита по цялото протежение от външната политика и сигурността до бюджетните калкула-

ции. Трудно е да се прецени ефективността на това политическо поведение, освен с надеждата, че ако не сега, то дългосрочно ще ерозира подкрепата за ПБ. Все пак заслужава да се отбележи експлоатацията на антимигрантски настроения. Макар и не със същия интензитет, както други теми,

тази е важна, защото визира едно ново явление за българското общество – лица от далечни страни, които пристигат в България да работят. За такива процеси обществото няма изработени нито традиции, нито механизми на реакция, а това отваря голямо поле за популистки манипулации.

4.

Прогресивният политически и обществен дневен ред

Българската социалистическа партия (БСП). Основната лява партия, останала извън парламента, полага непрестанни усилия да възстанови своите позиции и да привлече обратно разочарованите си избиратели. Обновлението на този етап сякаш е мислено чрез идеологическа, но не и политическа радикализация. Основание за подобен извод дават традиционният годишен събор на левицата на връх Бузлуджа в Стара планина, публикуваният нов манифест „Социализмът на нашия век“ и публичните изяви на лидера Крум Зарков. Ръководството на БСП се обявява за преодоляване на капитализма – постановка, която и по-рано е разглежда на еволюционно и исторически в предходните програми на партията. Задачата е борба с неравенствата, свързани с обезценяването на труда и водещи до тържество на „единия процент свръхбогати“ и власт на „облагодетелстваните“ в противовес на „истинската демокрация“. Политическата оценка на червените сочи, че „социалдемокрацията видимо отстъпва, докато демократичният социализъм печели привърженици“ като алтернатива на неолибералното капиталистическо статукво. Оттук Зарков формулира и идеологическа идентичност: „антикапиталист като Меланшон, антиимпериалист като Санчес, антифашист като Димитров“. Идеологическият дебат в БСП не е приключил. Тенденцията към усвояване на постановки на американската и европейската радикална левица вероятно не е изненадваща в контекста на глобалните процеси от последните години; тя същевременно повдига въпроси за политическия образ и цели на партията, които все още нямат отговор. Важно е да се отбележи, че тази идеологическа радикализация не съответства на радикализация в националната политика. БСП се отнася с приглушена критичност към правителството на Радев, по-скоро с предупреждения, отколкото с остро заявени несъгласия. Президентските избори са очевиден мотив. Евентуална победа на Илияна Йотова, която има своята дълга биография с БСП, би могла да изиграе положителна роля за възвръщането на партията, ако разбира се бъде правилно осмислена и удачно използвана. А прекалено резки критики към водещата партия, подкрепяща Йотова, биха могли да навредят на самата президентска кандидатура.

Трудът и социалната държава. Бюджетната процедура, но и цялостното състояние на публичния сектор в България провокираха редица протестни действия, в които централно място заеха Конфедерацията на независимите синдикати в

България (КНСБ) и „Подкрепа“. Фокусът на несъгласието на профсъюзите с правителството бе решението за замразяване на минималната работна заплата, а когато то бе прието, последващи усилия бяха положени за преговори върху нейната бъдеща формула. Успоредно на това протекоха и протести в редица болници, отнасящи се до ниските стимули за медицинските специалисти. Наред със синдикалната активност, бяха организирани и национални протести „Майчинството не е милостиня“ с искания за промяна на обезщетенията през втората година от майчинския отпуск. Започнала по-рано, продължи със събиране на подписи и инициативата на популярната софийска общинска съветничка Ваня Григорова „Не залагайте на хазарт старините ни“, насочена срещу задължителното участие във втория частен пенсионен стълб и срещу рисковите инвестиции на пенсионните фондове.

Проблемът с неонацизма. Борбата с нацизма и съвременните му прояви винаги е била в дневния ред на прогресивните движения. През летния сезон тя получи нови поводи с хомофобията и антимащинствената реторика в България, и най-вече със случаи като този в Банско, където младежи скандираха нацистки призови срещу италиански младежи от еврейски произход, и като този в Пловдив, където мъж бе убит от тийнейджъри с мотиви, близки до нацистката идеология. Разгоря се дебат за предефиниране на днешния фашизъм, в който прогресивните движения, включително ЛевФем, формираха определена обща линия, макар и не общ фронт. Тяхната теза бе, че фашизмът не е отклонение от обществената норма, а продукт на това общество; не поколенческо заболяване, а израз на приемственост с предходни прояви, станала възможна поради отдавна нормализирани в българското общество явления. В този смисъл, фашизацията бе представена като резултат от социалната атомизация, от неравенствата и разрушаването на социалните системи. Така очертаната позиция се размина както с гледната точка на институциите, така и с тази на градската либерална общност, както с Радевия национален морализъм, възхваляващ българската традиция на толерантност, моралното възпитание и историческата памет, така и с либералния геополитически редукиционизъм, за когото Путиновият режим е единствената първопричина за неонацисткия ренесанс, а антилибералната реторика – движещ мотор на неонацистките изстъпления.

5.

Основни изводи, прогнози и препоръки

Българската външна политика се опитва да изпълнява балансиращи функции, като се придържа към европейските си ангажименти, без да се солидаризира с всички инициативи от ЕС, и към привилегировано партньорство със САЩ, без да го формализира в някакъв публичен принцип. Пресилено е да се говори за „нов орбанизъм“ по повод на България, но критиките, че в условията на изострено глобално напрежение подобен подход е нереалистичен и непродуктивен, не могат да бъдат изцяло пренебрегнати.

Голямата опасност за националната легитимност на новото правителство е мирът. Инциденти като този с украинския дрон или с американските самолети и иранските предупреждения са показателни за крехкостта на българската позиция, силно уязвима за въздействия отвън. Може да се приеме, че голямото очакване на мнозина от избирателите на ПБ е било за мир, и всеки акт, който би пренесъл макар и за кратко някакъв конфликт на българска територия, би се оценил крайно тежко.

Първите 100 дни на кабинета Радев получиха противоречиви политически и медийни оценки. Обобщението, че ПБ има претенции да въплъщава „курс към нормализация“, бе предложено от изявления социалистически политик Георги Пирински, макар и в силно критичен план, но управлението, и в частност самият премиер Радев, го взеха на въоръжение в напълно положителен контекст – като бавно движение към стабилизация и възстановяване на държавността след години на хаос и несигурност, и като алтернатива на продължаващата радикализация на политическите опоненти. Нормализацията по същество представлява централизация на властта, в различните ресори на управлението и дори в рам-

ките на парламентарния процес. Масовите обществени възприятия за анархия и безотговорност несъмнено трябва да бъдат адресирани от ПБ. Все още обаче не е напълно ясна границата, до която вътрешната институционална консолидация ще стигне.

В политическия процес ПБ се стреми да изпълнява ролята на центристски фактор, който изтласква ПП и ДБ, от една страна, и „Възраждане“, от друга, към радикалните полюси на политическото пространство. Помага им яростната критичност най-вече на ПП и ДБ, която засега произвежда „буря в чаша вода“, защото настоява да убеди хората, че има политическа криза, каквато на практика няма. Благоприятно за ПБ обстоятелство е, че различните опозиционни сили така и не могат да конструират общ „антирадевски“ разказ. Не бива да се забравя също така, че това са първите и най-удобни месеци за управлението, което тепърва ще се сблъсква с предизвикателствата на зимата и на неясната си социална политика.

Новият парламентарен сезон, поне в първите си два месеца, ще мине под знака на президентските избори. Илияна Йотова влиза в надпреварата като безспорен фаворит. Разбира се, резултатите от вота не са предначертани. Да си действащ държавен глава и да имаш подкрепата на действащото правителство е нож с две политически остриета. Така или иначе, кандидатурата на Йотова изразява онова възможно съчетание между (класически мислена) държавност и (прогресивно възприемана) социалност, което би било изключително важно за политическия процес.

Отсъствието на стабилизиращ социален фактор в българския парламент ще се усеща все по-отчетливо.

За автора

Д-р Борис Попиванов е доцент по политология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Изследванията му са концентрирани в областта на политическите идеологии, теорията и историята на лявото, както и българския преход.

За изследването

Фондация Фридрих Еберт България издава „ПОЛИТБАРОМЕТЪР“ от 2000 година насам, анализирайки актуалните и дългосрочни политически процеси и идентифицирайки тенденциите в българската политика със специален фокус върху политически партии като главни актьори на демокрацията. В ситуация, в която качеството и безпристрастността на българските медии са под въпрос, имаме за цел да предоставим на българските и чуждестранните читатели научна основа за по-нататъшна политическа дискусия.

bulgaria.fes.de

Политбарометър

Първите 100 дни на кабинета „Радев“ сочат тенденция към институционална централизация, представена като „курс към нормализация“.

Действащият президент Илияна Йотова е фаворит за предстоящите президентски избори.

Социалната политика все още е най-слабо разработеното поле на управлението.

Повече информация по темата ще намерите тук:

➤ bulgaria.fes.de